

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Навчально-науковий інституту № 2
Кафедра криміналістичного забезпечення та судових експертиз

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ

ПРОГРАМА
тренінгу

для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра та магістра
за спеціальністю «Право» (081)
галузі знань «Право» (08)

Київ - 2018 рік

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Атаманчук В.М., завідувач кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Примак Р.М., старший викладач кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ;

Свобода Є.Ю. – професор кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Удовенко Ж.В. – професор кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Обговорено та схвалено Науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ ____ грудня 2017 року, протокол № ____.

ВСТУП

Предметом тренінгу є правові, наукові, організаційні основи проведення слідчих (розшукових) дії за участю спеціаліста, спрямованих на безпосереднє виявлення та фіксацію відомостей, пов'язаних з подією кримінального правопорушення.

Мета тренінгу є полягає у засвоєнні знань, умінь і навичок здійснювати процесуальні, криміналістичні, технічні дії учасниками кримінального провадження (безпосередньо слідчим та спеціалістом).

Міждисциплінарні зв'язки: криміналістика, кримінальний процес, логіка, судова експертиза, психологія, кримінальне право, технічні засоби криміналістичних досліджень, криміналістична фотографія і відеозапис, слідчий огляд, теорія судових доказів.

Тренінгова група: здобувачі ступеня вищої освіти бакалавра та магістра за спеціальністю «Право» (081) галузі знань «Право» (08) денної форми навчання.

Тренінг проводять та надають консультативну допомогу науково-педагогічні працівники: кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС.

Базові компетенції членів тренінгової групи: наявність теоретичних знань щодо: видів злочинів; механізму вчинення злочину; причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами, явищами та процесами об'єктивної дійсності; сучасних техніко-криміналістичних методів та засобів виявлення, збирання та дослідження слідів; процесуального порядку досудового розслідування кримінальних правопорушень; основ взаємодії підрозділів Національної поліції під час розслідування кримінальних правопорушень.

1. Мета та завдання тренінгу

Метою тренінгу є набуття здобувачем вищої освіти «бакалавр/магістр» навичок самостійного криміналістичного мислення щодо організації, проведення та оформлення результатів проведення слідчих (розшукових) дій по різних видах злочинів з урахуванням конкретної слідчої ситуації, пов'язаної з особливостями: способу вчинення злочину, місця вчинення злочину, кількості учасників злочину, характеру та обсягу змін в матеріальному середовищі, кількісного та якісного складу слідчо-оперативної групи; набуття здобувачами знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності, направленої на формування і активний розвиток навиків та умінь застосування спеціальних при проведенні слідчих (розшукових) дій; формування у здобувачів знань із правових і організаційних основ участі спеціаліста у слідчих (розшукових) діях;

набуття навичок самостійного використання сучасних криміналістичних засобів та методів виявлення, фіксації, вилучення та попереднього дослідження слідів, пов'язаних з подією правопорушення.

Основними завданнями тренінгу «Участь спеціаліста при кримінальному провадженні» є створення штучних умов, максимально наближених до реальних ситуацій, в яких опиняються співробітники органів досудового розслідування Національної поліції України при проведенні слідчих (розшукових) дій по різних видах злочинів, які б спонукали членів тренінгової групи до компетентного використання наявних теоретичних знань з криміналістичного забезпечення слідчих дій, а також набуття, відпрацювання та закріплення практичних навичок щодо організації, проведення та оформлення результатів проведення слідчих дій за участю спеціаліста в сучасному процесуальному та технологічному полі.

За результатами тренінгу учасники групи повинні:

знати:

- загальні засади кримінального провадження;
- теоретичні та практичні питання використання спеціальних знань у слідчій і судовій практиці;
- правові, організаційні та тактичні основи участі спеціаліста в слідчих (розшукових) діях;
- принципи та форми використання спеціальних знань спеціалістом при проведенні слідчих (розшукових) дій;
- особливості участі спеціаліста в огляді місця події з урахуванням ситуації огляду та виду кримінального правопорушення;
- види слідів, механізм їх утворення та загальні правила поводження з криміналістично значущою інформацією;
- сучасні можливості науково-технічних засобів щодо виявлення, фіксації, вилучення та попереднього дослідження слідів та принципи їх застосування;
- етапи, стадії та методи проведення огляду місця події;
- форми фіксації результатів проведення огляду місця події;
- методи, прийоми та способи судово-оперативної фотографії та відеозапису.
- особливості участі спеціаліста у проведенні інших слідчих (розшукових) дій;
- особливості взаємодії спеціаліста і слідчого при призначенні та проведенні експертизи.

вміти:

- оперувати основними категоріями та поняттями криміналістики, кримінального процесу, техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування;

- правильно визначати об'єкт огляду, процесуальні підстави для проведення огляду, склад слідчо-оперативної групи;
- планувати свою діяльність в залежності від виду слідчих (розшукових) дій, а також від умов їх проведення в конкретних ситуаціях;
- застосовувати належним чином відповідні науково-технічні засоби, методи та прийоми при виявленні, фіксації й вилученні матеріальних слідів кримінального правопорушення;
- надавати допомогу слідчому при відборі зразків для порівняльного дослідження;
- вирішувати діагностичні та ситуаційні завдання під час проведення слідчих (розшукових) дій на основі аналізу й оцінки отриманої інформації;
- надавати рекомендації слідчому стосовно подальшого ефективного використання матеріальних слідів у процесі розслідування;
- застосовувати можливості моделювання та реконструкції під час огляду місця події тощо.
- об'єктивно сприймати матеріальне середовище, спираючись на суб'єктивні органи відчуття;
- самостійно застосовувати криміналістичне мислення, встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами, подіями, явищами та пов'язувати їх з подією правопорушення;
- виявляти «негативні» обставини та пояснювати механізм їх утворення;

Тривалість тренінгу: 40 академічних годин.

Мова тренінгу: українська мова.

2. Структура тренінгу

Тема 1. Місце і роль спеціальних знань у слідчій і судовій практиці.

Поняття спеціальних знань, їх ознаки та суб'єкти використання і застосування у кримінальному провадженні. Правова регламентація використання спеціальних знань у кримінальному процесуальному законодавстві. Форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Непроцесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Порівняльна характеристика експерта та спеціаліста щодо принципів використання спеціальних знань.

Мета використання спеціальних знань при проведенні слідчих (розшукових) дій. Порядок та умови участі спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій. Обов'язки і права спеціаліста. Принципи взаємодії спеціаліста та слідчого. Види допомоги, наданої спеціалістом слідчому.

Правові основи та науково-технічні засоби, що використовуються спеціалістом при проведенні слідчих (розшукових) дій. Вимоги до таких засобів і підстави їх застосування. Тактичні та методичні прийоми, що застосовуються спеціалістом при огляді місця події, отриманні зразків для порівняльного дослідження. Фіксація факту отримання порівняльного матеріалу у протоколі слідчої (розшукової) дії.

Тема 2. Участь спеціаліста в огляді місця події.

Поняття, правове забезпечення огляду місця події. Види слідчого огляду. Організаційні, тактичні та методичні основи участі спеціаліста в огляді місця події. Основні завдання, які вирішуються спеціалістом під час огляду місця події. Вимоги, що пред'являються до спеціаліста, який бере участь в огляді місця події, його обов'язки. Психологічні особливості роботи спеціаліста-криміналіста в складі слідчо-оперативної групи на місці події. Техніка безпеки спеціаліста на місці події. Дії спеціаліста на етапах огляду місця події (початковому, основному, заключному).

Науково-технічні засоби, що використовуються при огляді місця події для виявлення, фіксації та вилучення речових доказів. Вимоги, що пред'являються до таких засобів і підстави їх застосування. Характеристика та призначення комплектів науково-технічних засобів, звуко- і відеозаписуючих приладів, які використовуються під час огляду місця події.

Техніко-криміналістичні методи, способи і засоби виявлення, фіксації та вилучення слідів. Класифікація слідів, що зустрічаються на місці події.

Роль моделювання та реконструкції під час огляду місця події. Визначення послідовності дій, способів пошуку слідів та інших речових доказів, вибір відповідних науково-технічних засобів.

Завдання спеціаліста на етапі детального огляду місця події. Дії спеціаліста на статичній стадії огляду. Дії спеціаліста на динамічній стадії огляду. Надання допомоги слідчому у вивченні об'єктів огляду, виявленні ознак, що їх індивідуалізують, визначенні належності об'єктів огляду до розслідуваної події. Визначення засобів та методів виявлення і фіксації слідів. Фотографування та відеозйомка на місці події. Криміналістичні методи і засоби фіксації матеріалів та речовин, об'єктів біологічного походження тощо. Правила зберігання об'єктів-носіїв зі слідами, їх упакування. Дії спеціаліста на заключному етапі огляду. Вилучення і упакування об'єктів огляду місця події. Описання слідів у протоколі огляду. Оформлення результатів фотографування, копіювання, моделювання, фіксації слідів.

Особливості огляду місця події під час розслідування вбивств на відкритій місцевості, у приміщенні, вчинених на замовлення. Особливості огляду місця події у провадженнях про сексуальні вбивства. Особливості огляду місця події під час розслідування дітовбивств. Особливості огляду місця події при виявленні невідомих, розчленованих і скелетованих трупів.

Особливості огляду місця події при різних видах смерті: самоповішання, самогубство з застосуванням вогнепальної зброї, падіння з висоти, автомобільна і залізнична травма, смерть при пожежі, передчасна смерть, нещасний випадок.

Матеріальні сліди, що можуть вказувати на спосіб завдання смерті: їх виявлення, фіксація, вилучення. Криміналістичні рекомендації щодо порядку проведення огляду трупа. Огляд ложа трупу. Прийоми та способи технічної фіксації проведення огляду трупа та місця події за фактом виявлення трупа.

Тактичні особливості, пов'язані з окремими фактами виявлення трупа: виявлення більш ніж одного трупа; виявлення трупу новонародженої дитини; виявлення скелетованого трупу або трупу з ознаками гниття біологічних тканин; виявлення частин трупу; виявлення тіла людини без голови; виявлення голови без тіла; виявлення решток декількох трупів; виявлення обгорілого трупу.

Тактичні особливості, пов'язані з окремими місцями виявлення трупа: виявлення трупу в житловому приміщенні; виявлення трупу в нежитловому приміщенні; виявлення трупу на відкритій ділянці місцевості поза населеним пунктом; виявлення трупу у водоймі; виявлення не санкціоновано закопаного трупу; виявлення трупу в місцях загального користування (транспорті, магазині, поліклініці тощо), виявлення трупу в лікувальному закладі; виявлення трупу по місцю реєстрації особи трупа.

Тактичні особливості, пов'язані з особою трупу: особа трупа встановлена, особа трупу не встановлена.

Особливості огляду місця події при згвалтуванні.

Особливості огляду місця події під час розслідування ДТП. Склад слідчо-оперативної групи при проведенні огляду місця події за фактом дорожньо-транспортної події (в тому числі за наявності трупу (трупів)), визначення прав, повноважень учасників огляду та їх завдань.

Об'єкти огляду. Визначення меж проведення огляду місця події та методів огляду. Науково-технічні засоби, що використовуються при проведенні огляду місця події за фактом дорожньо-транспортних пригод. Обставини, що підлягають встановленню та фіксації при проведенні огляду місця події. Складання схеми місця події: вимоги та процесуальне оформлення.

Особливості огляду місця події під час розслідування розбійних нападів (грабежів) у приміщенні та на відкритій місцевості. Особливості огляду місця події під час розслідування крадіжок (із магазину, квартири, автомобіля тощо). Особливості огляду місця події під час розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом.

Об'єкти огляду. Визначення меж проведення огляду місця події та методів проведення огляду з урахуванням обстановки вчинення злочинів проти власності. Визначення прав та повноважень учасників огляду місця події. Визначення складу слідчо-оперативної групи при проведенні огляду.

Типова слідова картина та типові сліди, що залишаються по фактах насильницьких дій, спрямований на заволодіння чужим майном, та криміналістичні рекомендації щодо їх виявлення та вилучення.

Сліди біологічного походження, що залишаються на місці події при вчиненні насильницьких дій, спрямованих на заволодіння чужим майном, та правила роботи з ними.

Процесуальний порядок проведення огляду житла чи іншого володіння особи.

Особливості огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів. Склад слідчо-оперативної групи. Визначення прав та повноважень учасників огляду місця події. Особливості проведення огляду на відкритій місцевості та в приміщенні (житловому та нежитловому), в транспортному засобі: процесуальний порядок та криміналістичні рекомендації. Фіксація та вилучення об'єктів рослинного, синтетичного походження (таких, що ростуть, та зрізаних). Особливості упакування об'єктів в залежності від їх стану (висушені, не висушені). Правила відбору проб та зразків рослин та ґрунту; технічна фіксація та внесення в протокол.

Особливості огляду місця події під час розслідування кримінальних вибухів. Особливості огляду місця події при пожежі. Техніка безпеки й засоби захисту особового складу при роботі з вибуховими пристроями та їх елементами.

Об'єкти огляду. Визначення меж проведення огляду місця події. Визначення прав та повноважень учасників огляду місця події. Техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця вибуху. Суб'єкти техніко-криміналістичного забезпечення: слідчий, спеціаліст-вибухотехнік, інспектор-криміналіст, експерт-баліст, експерт-вибухотехнік. Особливості підготовчого етапу огляду й заходи щодо ліквідації наслідків вибуху. Робочий етап огляду. Особливості тактики і методів роботи слідчо-оперативної групи на місці вибуху. Слідова характеристика місця вибуху. Пошук і виявлення слідів та елементів вибухових пристроїв. Фіксація слідів вибуху. Особливості вилучення, транспортування і зберігання слідів вибуху.

Алгоритм дій суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення при проведенні огляду місця події за фактом виявлення вторинних вибухових пристроїв на місці кримінального вибуху.

Криміналістичні рекомендації щодо фіксації та вилучення окремих слідів: сліди рук та босих ніг людини; сліди протектору взуття; сліди протектору шин транспортних засобів; сліди зламу; ольфакторні сліди; мікрооб'єкти.

Вилучення та упакування слідів з предметами-носіями: криміналістичні рекомендації та процесуальне оформлення.

Методи, прийоми та способи судово-оперативної фотографії та відеозйомки при проведенні огляду місця події: криміналістичні рекомендації.

Тема 3. Особливості участі спеціаліста у проведенні інших слідчих (розшукових) дій

Участь спеціаліста у проведенні обшуку. Особливості обшуку як слідчої (розшукової) дії. Завдання, які вирішуються під час обшуку. Підготовка спеціаліста до участі в обшуку. Види допомоги слідчому при проведенні обшуку. Особливості огляду предметів і речей, що вилучаються при обшуку. Застосування техніко-криміналістичних засобів під час обшуку.

Участь спеціаліста у слідчому експерименті. Завдання, які вирішуються слідчим експериментом. Дії спеціаліста при підготовці слідчого експерименту. Особливості участі спеціаліста-криміналіста під час слідчого експерименту. Фіксація ходу і результатів слідчого експерименту.

Участь спеціаліста у проведенні допиту і пред'явленні для впізнання. Деякі особливості правового регулювання допиту та участі в ньому спеціаліста. Взаємодія слідчого та спеціаліста при проведенні допиту з використанням речових доказів. Участь у підготовці до проведення пред'явлення для впізнання. Техніко-криміналістичне забезпечення пред'явлення для впізнання. Особливості фіксації ходу і результатів пред'явлення для впізнання.

Особливості участі спеціаліста в освідуванні.

Поняття та суть взаємодії слідчого з інспектор-криміналістом та працівниками Експертної служби. Форми, види та напрямки взаємодії слідчих та експертних підрозділів. Особливості взаємодії слідчого з спеціалістами під час проведення судової експертизи. Консультативна допомога слідчому при призначенні експертизи, формулюванні питань у постанові про призначення експертизи. Надання допомоги у підготовці матеріалів на експертизу та отриманні зразків для порівняльного дослідження.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ТРЕНІНГУ
(тематичний план)

Назви тем	денна форма				
	усього	у тому числі			
		л	сем.	п.	с.р
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Місце і роль спеціальних знань у слідчій і судовій практиці.	8	0	0	2	2
Тема 2. Участь спеціаліста в огляді місця події.	8	0	0	18	4
Тема 3. Особливості участі спеціаліста у проведенні інших слідчих (розшукових) дій	8	0	0	10	4
Усього годин з дисципліни	40	0	0	30	10

Заняття проводяться у малих групах кількістю не більше 10 осіб